

Rainko, Ewa

Kształcenie ustawiczne - istota i zadania

"Studia Łomżyńskie", 26, 2016, s. [135]-145

Zdigitalizowano w ramach projektu pn. Budowa platformy "Podlaskie Czasopisma Regionalne", dofinansowanego z programu „Społeczna odpowiedzialność nauki” Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (umowa SONB/SP/465121/2020).

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

Udostępniono do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ewa Rainko
Akademia Humanistyczna w Pułtuskul¹

Kształcenie ustawiczne – istota i zadania

Słowa kluczowe: Edukacja zawodowa dorosłych, doskonalenie zawodowe, samokształcenie, kształcenie bezinteresowne.

Keywords: Adult education professional, professional perfecting, self-education, disinterested education.

Idea kształcenia ustawicznego była znana i głoszona już w starożytności, a następnie przez Jana Amosa Komeńskiego. W Polsce na ten temat wypowiadał się między innymi Szymon Marycjusz z Pilzna, a w czasach Komisji Edukacji Narodowej Grzegorz Piramowicz. W okresie międzywojennym postulaty na temat kształcenia ustawicznego głoszone między innymi w Wielkiej Brytanii. Znany jest szczególnie raport Smitha z 1919 r. Jednakże dopiero gwałtowne przemiany w gospodarce pod wpływem szybkiego postępu naukowo-technicznego zdecydowały o potrzebie zmian w poglądach na edukację. W latach sześćdziesiątych XX wieku rozwinęły się dwie idee: idea rewolucji naukowo-technicznej oraz idea kształcenia permanentnego.

Rewolucja naukowo-techniczna (RTN) to kierunek rewolucyjny, przewrót jakościowy w dziedzinie sił wytwórczych związany z powstaniem zupełnie nowych, dotąd nieznanych postaci energii, techniki surowców, technologii itp. Do najważniejszych elementów RNT należą: atomowy przemysł energetyczny, automatyzacja wraz z cybernetyzacją, zastosowanie nowych sztucznych surowców, nowe procesy technologiczne².

¹ Autorka jest doktorantką z wszczętym przewodem doktorskim na Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztora w Pułtuskul.

² T. Sosnowski, *Kształcenie ustawiczne*, Warszawa 1976, s. 6.

Revolucja naukowo-techniczna wpływa bezpośrednio przede wszystkim na treść i charakter kształcenia zawodowego. Przebudowa systemów kształcenia zawodowego nie jest możliwa bez przebudowy kształcenia ogólnego. Rekonstrukcja jednego z ogniw systemu oświatowego powoduje konieczność zmian w innych ogniwach tego systemu. Następnym ważnym wydarzeniem było dostrzeżenie przez organizacje międzynarodowe, na czele z Organizacją Narodów Zjednoczonych, zagrożeń ekologicznych. Z tego też wpływały zasadnicze wnioski dla edukacji w ogóle, w tym dla kształcenia dorosłych.

Jedną z najistotniejszych rekomendacji w sprawie kształcenia dorosłych wydało UNESCO na XIX Konferencji Generalnej w Nairobi w 1976 r., stwierdzając:

Oświata dorosłych oznacza cały kompleks organizowanych procesów oświatowych, formalnych lub innych, niezależnie od treści, poziomu i metod, kontynuujących lub uzupełniających kształcenie w szkołach, uczelniach i uniwersytetach, a także naukę praktyczną, dzięki czemu osoby uznawane jako dorosłe przez społeczeństwo, do którego należą, rozwijają swoje zdolności, wzbogacając wiedzę, udoskonalają swoje techniczne i zawodowe kwalifikacje lub zdobywają nowy zawód, zmieniają swoje postawy i zachowanie w zakresie wszechstronnego kształcenia osobowości oraz uczestnictwa w zrównoważonym i niezależnym społecznym, ekonomicznym i kulturalnym rozwoju³.

Na IV Międzynarodowej Konferencji Edukacji Dorosłych, która odbyła się w 1985 r. w Paryżu, szczególną uwagę poświęcono problemom powszechności kształcenia dorosłych oraz skuteczności oddziaływań wychowawczych. Zwrócono uwagę, że w kształceniu dorosłych dobre wyniki osiąga się dzięki zastosowaniu kształcenia na odległość z wykorzystaniem radia, telewizji i przekazów satelitarnych. Wskazano również potrzebę łączenia formalnych i nieformalnych systemów edukacyjnych. Upowszechnienie kształcenia dorosłych odbywa się w nowego typu ośrodkach kształcenia ogólnego i zawodowego, drogą samokształcenia kierowanego i pracy w małych grupach.

Na konferencji paryskiej silnie akcentowano potrzebę zniesienia różnych barier w kształceniu dorosłych. Postulowano wyeliminowanie sztucznych form selekcji i upowszechnienie uniwersytetów otwartych z systemem multimedialnego przekazu wiedzy.

Międzynarodowy zespół ekspertów pod przewodnictwem Edgara Famre'a opracował na zlecenie UNESCO specjalny raport dotyczący kształcenia dorosłych. Tytuł raportu brzmiał niezwykle wymownie: *Uczyć się, aby być*. Raport zawierał głęboką i wszechstronną analizę sytuacji oświaty. Analiza ta miała

³ M. Butkiewicz: *Kształcenie ustawiczne w nowych warunkach gospodarczych*, „Edukacja Dorosłych” 1996, nr 2, s. 16.

dawać wskazówki dla polityki rządu i społeczeństwa w celu poprawienia kondycji kształcenia dorosłych.

W zasadzie pierwszej odzwierciedlona została myśl przewodnia, swojego rodzaju przesłanie.

Naczelna idea polityki oświatowej.

Każdy człowiek powinien mieć możliwość uczenia się przez całe życie. Idea permanentnej edukacji jest kluczową sprawą w społeczności wychowującej.

Przesłanki.

Pojęcie edukacji permanentnej obejmuje wszelkie aspekty zjawisk oświatowych i wychowawczych, wiążąc je wszystkie w całość, która stanowi coś więcej niż tylko sumę części składowych. W oświacie nie można tylko pewnej jej części uważać za kształcenie permanentne, różniące się od innych jej elementów, które nie mają takiego charakteru. Mówiąc inaczej, edukacja permanentna nie stanowi ani systemu, ani jakiegś dziedziny wychowania. Jest to zasada, na której opiera się całkowita organizacja systemu oświatowo-wychowawczego, zasada decydująca o kierunku rozwoju każdej z jego części składowych.

Zalecenia.

Proponujemy, aby edukacja permanentna była naczelną ideą polityki oświatowej na najbliższe lata i to zarówno dla krajów rozwiniętych, jak i rozwijających się⁴.

Przytoczona zasada jest wykładnią, którą należy rozumieć jako istotę kształcenia ustawicznego.

Oto trzy rodzaje treści, które wypełniają pojęcie „kształcenie ustawiczne”. Definiują w sposób szczegółowy idee i przesłanie, oraz zakres, formy, rozwój zawodowy dorosłego człowieka.

Jako zasada lub idea przewodnika dla wszystkich procesów kształcenia się ludzi, od wczesnego dzieciństwa aż do zniknięcia wszelkiej aktywności intelektualnej i praktycznej.

Jako kształcenie dalsze po okresie nauki obowiązkowej, głównie w formach pozaszkolnych. Chodzi w tym wypadku głównie o doskonalenie umiejętności, rozszerzenie i pogłębienie wiedzy, a także jako rozwój zawodowy poszczególnych jednostek.

Jako permanentne doskonalenie dla ukierunkowania własnego losu zawodowego. Takie rozumienie kształcenia ustawicznego odnosi się głównie do okresu świadomej działalności człowieka związanej z samosterowalnością.

Kształcenie ustawiczne wiąże się głównie z pozaszkolną oświatą dorosłych w aspekcie kształcenia zawodowego. W niczym nie umniejszając znaczenia idei kształcenia ustawicznego dla wychowania i kształcenia dorosłych, nie można na tym poprzestać. Chodzi o przygotowanie do całożyciowego uczenia się, począwszy

⁴ T. Wujek, *Wprowadzenie do andragogiki*, Warszawa 1996, s. 129.

od rodziny, przedszkola, a kończąc na szkole obowiązkowej. W tym czasie przyszły dorosły powinien zdobyć nie tylko odpowiednie podstawowe umiejętności korzystania z różnych źródeł wiedzy, ale w równym przynajmniej stopniu ukształtować w sobie postawę chęci uczenia się, orientowania się w tym, co jest mu niezbędne do wielostronnego rozwoju osobowości.

Punktem wyjścia tych będzie próba określenia zakresu treści zasadniczych pojęć związanych z tematem rozważań. Przede wszystkim należy ustalić, w jakim rozumieniu będziemy posługiwać się terminem kształcenie ustawiczne, ponieważ nie jest on całkowicie jednoznacznie pojmowany w literaturze pedagogicznej.

P. Leugrand mówił o różnorodności pojmowania terminu „kształcenia ustawicznego” od bardzo wąskiego ujęcia po wszechstronnie i nowocześnie rozumianą koncepcję. Twierdził on, że usiłowano objąć go stopniowo jako:

- dziedzina zawodowa, tzn. przygotowanie do jakiegoś zawodu, doskonalenie lub przekwalifikowanie zawodowe;
- oświata dorosłych w sensie o wiele szerszym niż podnoszenie kwalifikacji zawodowych;
- zadania niezwiązane z oświatą dorosłych ani z kwalifikacjami zawodowymi, ale wyrażające dążenia do stworzenia nowego systemu edukacyjnego i nowych pojęć w tej dziedzinie⁵.

Tak więc początkowo traktowano kształcenie ustawiczne jako dopełnienie wykształcenia i doskonalenia zawodowego w ramach oświaty dorosłych. Następnie pojmowane ono było nie tylko jako podnoszenie kwalifikacji zawodowych pracujących, ale przede wszystkim jako modernizacja wykształcenia i umożliwianie człowiekowi w ciągu jego całego życia nadążanie za dynamicznym rozwojem cywilizacji. Tym samym kształcenie ustawiczne staje się pojęciem szerszym od oświaty dorosłych, ponieważ obejmuje całe życie człowieka, natomiast oświata dorosłych to tylko jeden z etapów odnoszących się do dojrzałego okresu egzystencji ludzkiej.

Najczęściej mówi się o kształceniu ustawicznym jako idei, procesie, zasadzie czy systemie edukacji.

Oto kilka przykładów obrazujących ten stan rzeczy

- Kształcenie ustawiczne jest procesem uczenia się w oparciu o podejmowaną naukę, przykład oraz osobiste doświadczenia, którego celem jest rozwój w możliwie najwyższym stopniu czyjegoś „potencjału” jako jednostki oraz jako członka społeczeństwa.
- W ogólnych ramach poczynań oświatowych edukację permanentną należy traktować jako proces, który rozpoczyna się od początku życia człowieka, obejmuje lata zwykle zwane okresem szkolnym i trwa nadal przez całe życie.

⁵ T. Sosnowski, dz. cyt., s. 12.

- Kształcenie ustawiczne jest organizacyjną zasadą dla całej edukacji, ogarnia wszystkie szczeble, formy i treści edukacji.
- Kształcenie ustawiczne to przede wszystkim zasada organizacyjna budowy systemu oświaty i wychowania⁶.

Powyższe definicje można uważać za dość typowe dla większości określeń kształcenia ustawicznego, żadna z nich nie utożsamia z oświatą dorosłych, czy podnoszenia bądź doskonaleniem kwalifikacji zawodowych, ale traktuje je o wiele wszechstronniej.

Czym jest kształcenie ustawiczne?

Spróbuję odpowiedzieć na to pytanie, opierając się na dokumentach i opracowaniach powstałych w wyniku inspiracji organizacji międzynarodowych.

Kształcenie ustawiczne akceptuje wszechstronny rozwój jednostki oraz zakłada ścisły związek między wychowaniem rozumianym jako proces pełnego rozwoju człowieka a życiem, aż po osiągnięciu tożsamości w tym zakresie.

Takie ujęcie znalazło szczególnie wyraz w raporcie Faure'a:

kształcenia nie można już obecnie określić jako przejawu pewnych treści wiedzy. Trzeba je pojmować zgodnie z jego istotą jako proces istnienia człowieka, który poprzez różnorodność swych doświadczeń uczy się stawiać światu pytania i ustawicznie realizować samego siebie. Człowiek musi stale się uczyć, aby żyć i ciągle stawać się na nowo. Nadszedł czas, gdy trzeba uznać w interesie całego społeczeństwa, że wychowanie jest życiem, a życie – stałym wychowaniem się⁷.

Kształcenie nie jest przygotowaniem do życia, lecz jego integralną częścią. Edukacja i życie ściśle się splatają, jedno wzbogaca drugie. Kształcenie ustawiczne staje się poszukiwaniem wyższej jakości życia.

Zatem koncepcja kształcenia ustawicznego wykracza daleko poza rozumienie kształcenia jako instrumentu przygotowania człowieka do życia społecznego i zawodowego. Ujmując je jako zintegrowany proces wszechstronnego rozwoju człowieka oraz jego egzystencji zakłada, że kształcenie staje się wartością naczelną i zarazem samoistną. Należy przytoczyć tu słowa B. Suchodolskiego, że „kształcenie ustawiczne w głębszej swej treści jest swoistą filozofią człowieka i jego twórczego rozwoju”⁸.

Kształcenie ustawiczne to ogół zorganizowanych procesów oświatowo-wychowawczych różnych treści, form i metod działania, poziomu, stanowiących przedłużenie lub zastępujących kształcenie w różnych typach szkół tj. podstawowych, zasadniczych, średnich i wyższych. Dzięki nim dorośli wzbogacają swoją wiedzę, rozwijają zdolności, podnoszą poziom kwalifikacji zawodowych,

⁶ A. Cieślak, *Rozwój teorii i praktyki kształcenia ustawicznego*, Warszawa 1981, s. 59.

⁷ E. Faure, *Uczyć się, aby być*, Warszawa 1975, s. 250.

⁸ B. Suchodolski, *Kształcenie nieustające*, „Nowa Szkoła” 1973, nr 2, s. 14.

co powoduje zmiany w ich postawach społeczno-zawodowych⁹. Proces kształcenia ustawicznego zmierza do wszechstronnego rozwoju osobowości, kształtowania określonych uzdolnień, zainteresowań i ogólnej sprawności umysłowej człowieka¹⁰.

Niektórzy definiują kształcenie ustawiczne jako koncepcję edukacyjną, drudzy sprowadzają jego treść do procesu uczenia się, inni do zasady określającej trwanie edukacji człowieka¹¹. Tadeusz Aleksander twierdzi, że

kształcenie ustawiczne stanowi jednocześnie ideę, proces i zasadę. Jest ideą wymagającą realizacji przez całe życie w sposób ustawiczny, bez przerwy. (...) Oznacza ono stan uczenia się, który trwa od narodzin człowieka do kresu jego istnienia, proces dynamiczny, nieprzerwany. Idea kształcenia ustawicznego przeczy zamiarowi zamykania go w jednym tylko lub w kilku okresach życia¹².

Skoro człowiek ma się uczyć przez całe życie, musi umieć to robić, tak szybki postęp wiedzy, wymaga od kształcenia nie tylko przekazywania wiedzy, lecz nauczania metod samodzielnego jej zdobywania czy uzupełniania. Głównym celem jest to, aby człowiek stawał się coraz bardziej podmiotem, a nie przedmiotem kształcenia, jednostką nie tyle do niego zobowiązaną, co świadomie zań odpowiedzialną. W przypadku kształcenia ustawicznego chodzi o zapewnienie każdemu człowiekowi swobody w wyborze form, metod i narzędzi edukacji.

Obecnie przeważa pogląd, że kształcenie ustawiczne jest zasadą lub ideą edukacyjną, a także dalszym kształceniem po okresie nauki obowiązkowej, głównie w formach pozaszkolnych oraz stanowi całościową orientację dla sterowania własnym losem. Należy podkreślić, że kształcenie ustawiczne pojmowane jako zasada edukacyjna stanowi podstawę, na której opierać się ma nie tylko system edukacyjny, ale również całokształt działalności oświatowej. Podstawa ta ma umożliwić pogłębianie i rozszerzanie edukacji w czasie i przestrzeni.

Proces kształcenia ustawicznego realizowany jest przez jednostki ludzkie indywidualnie, grupowo lub w ramach określonych instytucji. Polegający na określonym prawidłowości ujętym w zasady. W związku z tym wyróżnia się następujące zasady kształcenia ustawicznego:

- zasadę ukierunkowania kształcenia ustawicznego na indywidualne i społeczne cele;

⁹ S. Suchy, *Kształcenie ustawiczne dorosłych*, Warszawa 1980, s. 7.

¹⁰ J. Wołczyk (red.), *Kształcenie dorosłych a potrzeby gospodarki i kultury*, Warszawa 1979, s. 92.

¹¹ A. Cieślak, dz. cyt., s. 80–105.

¹² T. Aleksander, *Kształcenie ustawiczne*, [w:] *Pedagogika społeczna*, T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), Warszawa 1995, s. 295.

- zasadę świadomego, dobrowolnego i zdyscyplinowanego uczestnictwa w procesie kształcenia ustawicznego;
- zasadę łączenia doświadczenia praktycznego z poznawaniem teorii naukowych;
- zasadę jedności wiedzy, umiejętności, nawyków;
- zasadę poszukiwania optymalnych dla danej jednostki treści, form i metod kształcenia ustawicznego;
- zasadę łączenia kształcenia, samokształcenia i samodoskonalenia;
- zasadę racjonalnego doboru treści kształcenia;
- zasadę samokrytycznej kontroli postępów samokształcenia i kształcenia ustawicznego;
- zasadę respektowania wskazań teorii samokształcenia;
- zasadę sprawdzania w praktyce przydatności uzyskanej w procesie kształcenia ustawicznego wiedzy i umiejętności;
- zasadę porównawczego analizowania problemów i treści kształcenia ustawicznego;
- zasadę renowacji, restrukturyzacji i aktualizacji posiadanej przez daną jednostkę wiedzy naukowej;
- zasadę pełnego, osobistego zaangażowania w procesie samokształcenia;
- zasadę konfrontowania różnych źródeł wiedzy¹³.

W drugiej połowie dwudziestego wieku została sformułowana przez nauki humanistyczne i społeczne zasada kształcenia ustawicznego, zgodnie z którą

w procesie programowania i organizowania edukacji we wszystkich jej wymiarach i na wszystkich poziomach należy respektować ciągłość doświadczeń, potrzeb, aspiracji, wiadomości i umiejętności tworzenia warunków permanentnego ich doskonalenia, uzupełniania, unowocześniania, wiązania w logiczne i merytoryczne całości, użytkowania w różnorodnych coraz to nowych sytuacjach życiowych¹⁴.

Zgodnie z założeniami Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD)

koncepcja uczenia się przez całe życie obejmuje rozwój indywidualny i rozwój cech społecznych we wszystkich formach i wszystkich kontekstach – w systemie formalnym i nieformalnym, tj. w szkołach oraz w placówkach kształcenia zawodowego, w uczelniach i placówkach kształcenia dorosłych oraz w ramach kształcenia incydentalnego – w domu, w pracy i w społeczności. Podkreśla się w niej potrzebę przygotowywania oraz zachęcania wszystkich dzieci do nauki przez całe życie, od najmłodszych lat. Koncepcja ta ukierunkowuje działania w taki sposób, by zapewnić odpowiednie możliwości wszystkim – osobom dorosłym,

¹³ L. Turos, *Andragogika ogólna*, Siedlce 1993, s. 31–32.

¹⁴ Dz. cyt., s. 32.

pracującym i bezrobotnym, które muszą przekwalifikować się lub podnieść swoje kwalifikacje¹⁵.

Najpełniejszą próbą będzie stwierdzenie, że kształcenie ustawiczne to stwarzanie człowiekowi optymalnych warunków do jego całościowej edukacji i pełnego rozwoju osobowości, nadążającej za dynamiką współczesnych przeobrażeń i przystosowanej do nowych ról społecznych i zawodowych.

R. Gerlach poszerza formułę następująco:

kształcenie ustawiczne to proces systematycznego uczenia się następujący po zakończeniu obowiązku szkolnego i trwający poprzez cały okres aktywności zawodowej, a często także dłużej, w okresie tak zwanego trzeciego wieku¹⁶.

Kształcenie ustawiczne jako proces edukacyjny zawiera cechy, które dostrzegalne są w polskiej i oświatowej rzeczywistości innych krajów. Pierwsza cecha to *wielość organizatorów*, czyli instytucje wychowania przedszkolnego, szkoły wszystkich poziomów i typów, placówki zajęć pozalekcyjnych, biblioteki, świetlice, kluby, domy i ośrodki kultury, instytucje artystyczne. Ważną rolę w organizacji form kształcenia ustawicznego odgrywa rodzina, zakłady pracy, związki zawodowe, kościoły, koncerty prasowe, radiowe, telewizyjne, filmowe. Wielość organizatorów to zaleta świadcząca o dużym zaangażowaniu sił społecznych w kształcenie ustawiczne.

Różnorodność form edukacji (dydaktycznych i wychowawczych) to kolejna cecha kształcenia ustawicznego. Dokonuje się ich podziału według różnych kryteriów. Kryterium celu lub typu czynności (formy przyswajania, utrwalania, odnawiania, poszerzania i pogłębiania elementów składających się na kwalifikacje zawodowe i ogólne), kryterium jakości (intensywne i ekstensywne), kryterium – stosunek do szkoły (formy szkolne i pozaszkolne). Biorąc pod uwagę grupę realizowanych celów, w kształceniu ustawicznym wyróżnia się formy dydaktyczne, wychowawcze, artystyczne itp. oraz odnoszące się do liczby uczestników – indywidualne, zespołowe, masowe. Można też mówić o bezpośrednich i pośrednich formach tej edukacji.

Kolejną cechą jest *wielopoziomowość*, która wyraża się w zróżnicowaniu treści co do ich poziomu merytorycznego, stopnia złożoności struktury różnych zajęć, metod kształcenia (od łatwych do trudnych).

Następna cecha kształcenia ustawicznego to *ciągłość*, oznaczająca stałość procesów kształceniowych i wychowawczych, nie tylko podczas kształcenia na poszczególnych poziomach i w różnych formach, jak również w czasie przechodzenia pomiędzy poszczególnymi poziomami i rodzajami tego kształcenia,

¹⁵ *Kształcenie ustawiczne dorosłych – wymogiem współczesności*, <http://wyklady.org/pomoc.html> (dostęp 24.11.2015).

¹⁶ R. Gerlach, *Doskonalenie zawodowe pracujących we współczesnym zakładzie przemysłowym*, Bydgoszcz 1989, s. 110.

akcyjności i doraźności. Ta stałość procesu kształcenia jest warunkiem osiągnięcia znacznych efektów edukacyjnych. Trwałość to szansa na utrzymanie wprawy w uczeniu się i gotowości do intelektualnego wysiłku.

Drożność pomiędzy różnymi formami i ogniwami kształcenia to jedna z ważniejszych cech. Umożliwia z jednego poziomu kształcenia do następnego, wyższego od poprzedniego, a także na tym samym poziomie, z jednej formy edukacji do innej – organizacyjnie i metodycznie odmiennej.

Kształcenie ustawiczne wyróżnia *względna zwartość i wewnętrzna spójność* składających się na nie elementów edukacyjnych. Kształcenie, które nie stanowi systemu, jest niespójne wewnętrznie (programowo, organizacyjnie i metodycznie) nie może liczyć na skuteczność¹⁷.

Podstawowymi ogniwami kształcenia ustawicznego są: samokształcenie, doksztalcenie, doskonalenie i kształcenie bezinteresowne.

Samokształcenie to osiągnięcie wykształcenia poprzez działalność, której treść, cele, warunki i środki ustala sam podmiot. W procesie samokształcenia jego cele się dynamizują, osiągnąwszy wyższy stopień świadomości uczący się dokonuje często ich przewartościowania i udoskonalenia¹⁸.

Według Zygmunta Wiatrowskiego

samokształcenie to proces całościowy, swoista odmiana uczenia się; to proces przedłużonego i poszerzonego kształcenia prowadzący do wzbogacenia intelektu i osobowości jednostki zgodnie z jej potrzebami ideowymi i społecznymi, zawodowymi i intelektualnymi¹⁹.

Tak więc można uznać, że opanowanie wiedzy naukowej i sprawności w sposób samodzielny bez pomocy nauczyciela to samokształcenie.

Drugim ogniwem kształcenia ustawicznego jest doksztalcenie.

To proces podwyższania kwalifikacji formalnych, a szczególnie proces teoretycznego dopełnienia kwalifikacji zawodowych, kończący się uzyskaniem odpowiedniego świadectwa lub dyplomu. Doksztalcenie prowadzone jest zazwyczaj przez odpowiednie szkoły dla pracujących (zasadnicze, średnie, policealne, wyższe), a zatem odbywa się na zasadzie łączenia nauki z pracą zawodową²⁰.

W procesie doksztalcenia ogólnego czy też zawodowego występują dwie funkcje: wyrównawcza i poszerzająca. W Polsce zmiany ustrojowe i społeczno-ekonomiczne nakazują usytuowanie instytucji doksztalcących w całym systemie edukacyjnym.

¹⁷ T. Aleksander, dz. cyt., s. 306–308.

¹⁸ Z. Wiatrowski, *Pedagogika pracy*, Bydgoszcz 1994, s. 268.

¹⁹ Tamże.

²⁰ Tamże.

Natomiast doskonalenie też jest procesem, ale już systematycznego aktualizowania i pogłębiania wiadomości i umiejętności ogólnych i zawodowych. Gdy mamy na myśli doskonalenie zawodowe, to wtedy jest to proces ściśle związany z zawodem wykonywanym, umożliwiającym stopniowe dochodzenie do mistrzostwa w zawodzie. Potrzeba doskonalenia zawodowego wynika z rozwoju nauki i techniki, ze zmian technologicznych wytwarzania. Wynika też z dążenia każdego człowieka do stawania się doskonalszym, z potrzeby bycia samodzielnym organizatorem procesu.

Czwartym ogniwem jest kształcenie bezinteresowne.

To proces dochodzenia przez jednostkę do dobrowolnie założonego stanu wiedzy i umiejętności, proces doskonalenia własnej osobowości, podejmowany z własnej inicjatywy i dla własnej przyjemności²¹.

Przedstawione ogniwa kształcenia ustawicznego biorą udział w doskonaleniu własnej osoby, własnego stanowiska pracy, własnej pracy, własnego otoczenia, udziału w życiu rodzinnym, zawodowym i społeczno-kulturalnym.

Zatem sprawy kształcenia ustawicznego, w miarę postępu cywilizacyjnego, winny stawać się w większym niż dotychczas stopniu żywotnymi sprawami, nade wszystko osób uczestniczących w tym procesie.

Formy szkoleń zawodowych to: szkolenia przywarsztatowe (indywidualne i zespołowe), kursy, kursokonferencje, seminaria, praktyki, staże krajowe i zagraniczne, studia podyplomowe, studia doktoranckie, samokształcenie kierowane, samokształcenie samodzielne.

Rozwój człowieka nie kończy się w wieku młodzieńczym i nie można mu także wyznaczyć określonej granicy dwudziestu, trzydziestu czy pięćdziesięciu lat. Żadna szkoła nie daje pełnego zakończonego wykształcenia. Działanie kształcenia ustawicznego jako procesu dokonywania planowych zmian w całej osobowości człowieka przez całe życie staje się składnikiem systemu oświaty, który obejmuje instytucje realizujące różne formy upowszechniania i modernizacji wiedzy, podnoszenia kwalifikacji i doskonalenia profesjonalnego w dojrzałym życiu człowieka. Przyjęcie działań kształcenia ustawicznego stawia przed całym systemem oświatowym wiele zadań, do których zalicza się: doskonalenie kwalifikacji człowieka w toku jego życia profesjonalnego, przygotowanie młodej generacji do edukacji ustawicznej, wzmocnienie roli wychowania poza szkołą przez zwiększenie oddziaływania wychowawczego instytucji społecznych, politycznych, gospodarczych i kulturalnych, doskonalenie struktury planowania oświatowego i sieci oświatowej²².

Kształcenie ustawiczne jest niezbędną potrzebą współczesnego człowieka. Uczyć się trzeba przez całe życie dlatego, iż wiedza się starzeje, kwalifikacje

²¹ Tamże

²² J. Wołczyk, dz. cyt., s. 92–93.

się dezaktualizują, człowiek zapomina to, czego się wcześniej nauczył. Wyższa wiedza i kwalifikacje wpływają na lepszą jakość i efekty pracy.

Literatura

- Aleksander T., *Kształcenie ustawiczne*, [w:] *Pedagogika społeczna*, T. Pilch, I. Lepalczyk (red.), Warszawa 1995.
- Butkiewicz M., *Kształcenie ustawiczne w nowych warunkach gospodarczych* „Edukacja Dorosłych” 1995, nr 2, s.16
- Cieślak A., *Rozwój teorii i praktyki kształcenia ustawicznego*, Warszawa 1981.
- Faure E., *Uczyć się, aby być*. Warszawa 1975.
- Gerlach R., *Doskonalenie zawodowe pracujących we współczesnym zakładzie przemysłowym*, Bydgoszcz 1989.
- Sosnowski T., *Kształcenie ustawiczne*, Warszawa 1976.
- Suchodolski B., *Kształcenie nieustające*, „Nowa Szkoła” 1973, nr 2, s.14
- Suchy S., *Kształcenie ustawiczne dorosłych*, Warszawa 1980.
- Turos L., *Andragogika ogólna*, Siedlce 1993.
- Wiatrowski Z., *Pedagogika pracy*, Bydgoszcz 1994.
- Wołczyk J. (red.), *Kształcenie dorosłych a potrzeby gospodarki i kultury*, Warszawa 1979.
- Wujek T., *Wprowadzenie do andragogiki*, Warszawa 1996.
- Tekst online, *Kształcenie ustawiczne dorosłych – wymogiem współczesności*, <http://wyklady.org/pomoc.html> (dostęp 24.11.2015).

Lifelong Education – notion and functions

The aim of the article is presentation of the notion and the main functions of the lifelong education. The author offers different definitions of this term, but at the same time emphasises that the key meaning of this type of education is to comprehend it as the process associated with extra-curricular vocational learning for adults. It should be added that the functions of this education is also comprehensive development of a person in terms of their upbringing, character qualities and culture and social background. The article offers the basic links within the lifelong learning, such as: self-education, in-service training courses, learning to perfect one's qualities without professional needs. The author accentuates the functions of lifelong education in lives of the participants of this process. In order to call attention to the importance of the discussing matter, the article gives references to some law regulations, both Polish and international, on the subject of this type of education.